

Mapiranje grada

Dejan Atanacković

Svakog dana u Beogradu moguće je napraviti po jednu novu mapu: mapu nestalih praznina, mapu transformisanih simbola, mapu prostora izgubljenih namena, mapu marginalnosti. Upisivanje lokacija poželjno je činiti dugim šetnjama kroz grad, ili odabirom jednog strateškog mesta odakle se pruža panoramski pogled: poznati pejzaž uokviren prazninom novih značenja. Grad se menja, ponegde grad nestaje, sveden na funkciju ubrzane razmene robe i usluga, kvadratne metre prostora za prodaju, po cenama za privilegovane kupce koji gradu daju oblik svojih interesa.

S Kalemegdanske tvrđave pruža se pogled na reke i Novi Beograd. Alternativni vodič, Sebastijan, ima sećanja iz vremena pre nego što je sasvim izgubio vid. Sebastijan osmatra, gleda, vidi, izražava se u vizuelnim kategorijama. Pričamo o oblicima koje pamti ali ih više ne vezuje za bilo šta poznato. Zajedno pokušavamo da prepoznamo ono što je vreme ili pamćenje potpuno izmenilo. Sa ove krajnje tačke balkanskog grebena osmatramo nedovršenu jugoslovensku prestonicu. Stakleni toranj s druge strane reke, simbol nekolicine preimenovanih ideologija, funkcionalno i dalje stoji kao neka vrsta ideološkog ekrana: ispisivanje reci TITO svetlima u kancelarijskim prozorima, zamenjeno je "emitovanjem" ogromnog krsta o praznicima. Blistavi kič najvećeg shopping malla na Balkanu, zgradurina odvratnih boja, kao kakav zastrašujući ambis identiteta u koji se survava sve što je nekad bio potencijal ovog mesta, okružen je još uvek značajnom kvadraturom zelenih površina prijatno neuređene vegetacije - i ona sama deo je jednog neostvarenog plana, nedovršenog grada. Nesto dalje, spomenik ludilu 90-ih, takozvana "večna vatra", pretenciozno vinut u vazduh kao kakav estetski *revival* farsično mitskih korena nacional-socijalizma, sada je tužno i nepravedno preimonevan u spomenik upravo toj Jugoslaviji nedovršene prestonice. Mesta recikliranih ideologija upisujemo na brojnim mestima naše zamišljene mape.

Posmatramo promene u realnom vremenu: ponešto od prizora koje imamo pred sobom različito izgledaju na početku i kraju posmatranja. Neugledni puteljak koji spaja Muzej savremene umetnosti i bivši toranj CK, ispucala betonska staza, istovremeno je i jedini pristup Muzeju za građane koji dolaze autobusom, ali ne i za one koji koriste invalidska kolica. Maja, alternativni vodič, novinar Radija 202, govori o čudnom odnosu kulture i novog "liberalnog" tržišta. Majini točkovi pritom upadaju u pukotine ispunjene blatom; samostalno kretanje ovom stazom za nju je skoro sasvim nemoguće. Teško je, primećuje, zamisliti kako će sve ovo izgledati kada se Muzej probudi nakon godina rekonstrukcije u novom, potencijalno neprijateljskom, okruženju konzumenata tržnog centra. Uz tu stazu, na par mesta upisujemo punktove pod kategorijom: sponzorisanog igrališta. Tereni za ekstremne sportove, skejt i mountain bike, obeleženi su ogromnim logotipima Raiffeisen banke. Novobeogradski blokovi puni su takvih sportskih terena. Klinci, kada idu na basket, dogovaraju susret "kod Rajfajzena".

Javni prostor više nije ono što je nekada bio. Javni prostor smenjuju zaključani blokovi zatvorenih susedstva čija je gradnja prioritet pred kojim buldožeri gaze sve što im se nađe na putu: uklanjaju nehigijenu i vidljivu bedu, izbeglička naselja nadomak blistavih simbola nove ekonomije. Poučeni tom jasno saopštenom gradskom politikom, mladi građani Beograda uzimaju u ruke baklje i motke i povremeno nastavljaju započet posao gradskih vlasti, paleći stračare i premlaćujući njihove najsiromašnije, drugačije, stanovnike. Mapa drugosti već je prepuna upisanih punktova. Upisujemo mesta ali i čitave trase nedostupnosti. U iščekivanju jednog jedinog kombija koji u večernjim satima gradska služba za socijalnu zaštitu daje na raspolaganje za prevoz korisnika invalidskih kolica, Miloš, alternativni vodič, saopštava mi svoju zabrinutost o povratku kući. Vozač ne čeka ni minut, ako zakasniš ostaješ na ulici. Razgovaramo o rekama. Fasciniran je činjenicom da se život na Savi i Dunavu odvija već hiljadama godina, a danas rekama s Kalemegdanske strane jedva da je moguće prići, s kolicima ili bez njih. Pravimo mapu indiferentnosti. Upisujemo više srodnih punktova - teško je razlučiti mesta nemarnosti od mesta zaborava. Šta je sve savremeni građanin u stanju da zaobiđe ili zaboravi? Nedaleko od romskog naselja divlja vegetacija skriva arheologiju modernosti. Jelena, studentkinja androgogije i alternativni vodič, predstavlja nam Staro sajmište: posleratni Beograd izgrađen je oko te praznine, crne rupe jedva obeleženih 40.000 ubistava. Ceo grad okreće se oko tog vrtloga zaborava koji nosi u svom samom topografskom jezgru.

S Kalemegdana se naziru i daleki novobeogradski Blokovi. Imena njihovih ulica spomenik su jedne prošlosti: Nehruova, Gandijeva. Poput nekog naselja gde svi stanovnici govore esperanto, Blokovi 45 i 70 stoje kao izraz uobličene utopije s kojom je nepravedno poistovećena artifičijelnost i monstroznost života u modernim betonskim soliterima. Spavaonica. Pa ipak, danas je dovoljno tamo otići i uveriti se u suprotno. To su, bez sumnje, stambeni prostori s najviše dostupnih zelenih površina u Beogradu, mesto stanovanja socijalno najraznovrsnijih slojeva građana. Blokovi su važno kulturno nasleđe Beograda. Treba ih očuvati, negovati, odbraniti njihove inspirativne praznine, njihove prostore IZMEĐU, gde se, kao nigde u Beogradu vidi nebo. Lara, alternativni vodič, posetilac društva za osobe ometene u razvoju, zna sve o Blokovima, o tipologiji zgrada, drveću, Adi međici, pa i o belim prugama kojima putuju avioni. Biljana, alternativni vodič za Kalemegdan, potseća nas na činjenicu da Dunav Beogradu donosi vodu 28 evropskih reka. Tražimo slike koje govore o novom vremenu, ili onome što bi želeli da s novim vremenom doteče. Slika o Beogradu kao granici, geografskoj i istorijskoj, koju prevazilaze desetine reka je bez sumnje upotrebljiva za potrebe promocije multinacionalnog i tolerantnog društva. Šta se tom slikom poručuje? Granice je potrebno sagledati, shvatiti da one uvek imaju dve strane. Ako već živimo na večitoj granici, onda je dobro prepoznati je i u našim glavama. Nema ovde ni jednog *Pobednika*. Nema pobednika u parku ispunjenom trofejnim oružjem. Nema pobednika u gradu koji nema drugo ime za oazu ptica, vec ga uporno naziva Ratnim ostrvom. Da bi došla do centra grada, Biljana je uzela taksu. Taksista joj je naplatio invalidska kolica kao prtljag. Društvena ili etnička izopštenost, srećom ili ironijom sudbine, ipak nije tek nekakva jednosmerna tragedija. Izopštenost je princip društva u kome potencijalno svaki građanin pre ili kasnije uviđa sopstvenu društvenu nemoć. Nedostupne ulice nisu drugo do paradigma nedostupne vlasti, nedostupnih istina, nedostupnih medija, a onda uz to i nedostupnih bolnica, sudstva, penzija, prava na rad. I šta tada pomenuti građanin radi? Ako stvari krenu u dobrom pravcu – uči. Uči od onih koji o izopštenosti znaju nešto više od njega. Od Uroša, Miloša, Lare, Miloja, Biljane, Sebastijana, Momira, Jelene, Maje... Jednog dana, taksisti, ili njegovom detetu, Biljana ce pričati o Kalemegdanu, o ratnom utvrđenju koje je najveću pobedu u svojoj istoriji izvojevalo kada je postalo gradski park, deo civilnog društva, kada je posađeno drveće i postavljene biste pesnika.

Nas su u *Društvu* učili da su svi ljudi različiti, potseća me Lara. Njena priča o Blokovima je poput kretanja po dečijem crtežu: ljudi i zgrade, drveće, reka, igralište, skladno su raspoređeni po važnosti koju imaju u njenom životu i iskustvu. Upisujemo u mapu mesta navika, mesta sećanja, punktove ponavljanih gestova, arhitektonski raspored osećanja. I grad nam se, makar za trenutak, učini mestom koje nam u potpunosti pripada.